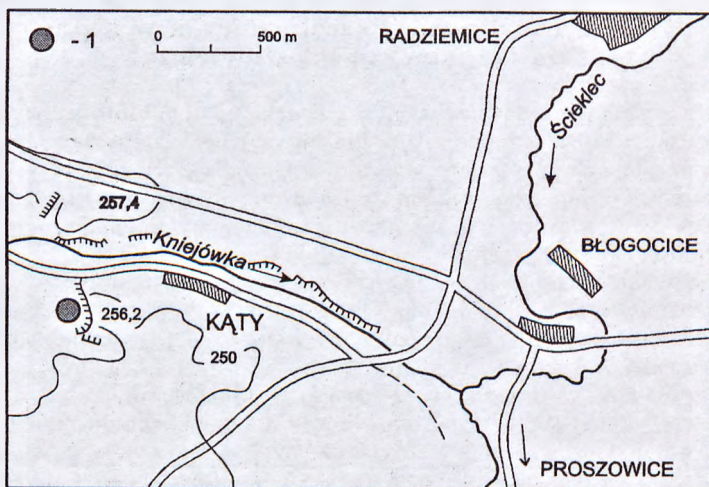

Osobliwa roślinność kserotermiczna w Kątach na Płaskowyżu Proszowickim

W krajobrazie Płaskowyżu Proszowickiego dominują niewysokie, dochodzące do 300 m n.p.m., płaskie, niemal bezleśne wzniesienia. Są one pokryte lessem i zajęte głównie przez pola uprawne. W płaskich dolinach dominują łąki, natomiast na stromych zboczach odsłania się podłoże skalne. Jest to siedlisko bardzo rzadko spotykanej na tym terenie roślinności kserotermicznej.

Do wielkich osobliwości przyrodniczych należy roślinność muraw kserotermicznych w sąsiedztwie miejscowości Kąty (gmina Radziemice), w odległości około 7 km na północny zachód od Proszowic. Murawy wykształciły się tu na stromym zboczu nad rzeką Kniejówką (przy ekspozycji SW) w miejscu, gdzie odsłaniają się margle kredowe, a glebę stanowi płytka rędzina wapienna. Zajmują one powierzchnię około 0,6 ha. Opisywane zbiorowiska „kwietnych stepów” są niezwykle barwne oraz odznaczają się ogromnym bogactwem i różnorodnością występującej tu flory roślin naczyniowych. Wśród muraw dominuje zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, a poszczególne jego płaty różnią się nieco składem, w zależności od głębokości gleby i stopnia nachylenia zboczy. Z gatunków uznawanych za charakterystyczne dla zespołu spotyka się licznie: oman wąskolistny *Inula ensifolia*, len złocisty *Linum flavum*, a lokalnie także turzycę niską *Carex humilis*. Rosną tu także licznie gatunki charakterystyczne dla związku *Cirsio-Brachypodium pinnati*: perz siny *Agropyron intermedium*, kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, głowienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*, wiązówka bulwkowa *Filipendula vulgaris*, pszeniec łąkowy *Melampyrum arvense*, koniczyna pagórkowa *Trifolium montanum*, pajęczycza gałęzista *Anthericum ramosum*, a także bardzo rzadki storczyk kukawka *Orchis militaris*. Występują tu również dość liczne gatunki charakterystyczne dla rzędu *Festucetalia valesiaceae*. Spośród nich najbardziej rozpowszechnione to: milek wiosenny *Adonis vernalis*, kostrzewa bruzdkowana *Festuca rupicola*, driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca* i krwawnik pannoński *Achillea pannonica*. Z rzadszych rosną tu: owsica łąkowa *Avenula pratensis*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, prosienicznik plamisty *Hypochoeris maculata*, szaflwia okrągowa *Salvia verticillata* i macierzanka pannońska *Thymus kosteleckyanus*. Długa jest także lista roślin występujących pospolicie w różnych typach muraw i charakterystycznych dla całej klasy *Festuco-Brometea*. Ich przykładami na badanym obszarze są: szaflwia łąkowa *Salvia pratensis*, lucerna sierpowata *Medicago falcata*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica* i wilczomlec sosnka *Euphorbia cyparissias*. W murawie tej spotyka się również gatunki charakterystyczne dla ciepłych zarośli: zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris* i wrotycz baldachogroniasty *Tanacetum corymbosum*.

Ryc. 1. Stanowisko lnu żółtego i miłka wiosennego (1) w Kątach. –
Locality of *Linum flavum* and *Adonis vernalis* (1) in Kąty

Występowanie niektórych rzadkich elementów murawy kserotermicznej w Kątach opublikowano we wcześniejszych notatkach florystycznych (Towpasz, Trzcinińska-Tacik 1997 oraz Towpasz i in. 1998).

Innym typem murawy kserotermicznej jest zbiorowisko z ostnicą włosowatą *Stipa capillata*. W Kątach zajmuje ono tylko niewielką powierzchnię (około 50 m²). Wykształciło się na podłożu lessowym, w górnej części załomu zboczowego (w miejscu o nachyleniu około 70°). Ze względu na takie warunki siedliskowe gleba jest tu silnie przesuszona. Jest to nowe, dotychczas nie publikowane stanowisko tej rzadkiej trawy. Najbliższe, znane dotąd z Płaskowyżu Proszowickiego istniejące stanowisko ostnicy włosowatej oddalone jest o około 4 km i znajduje się w Gniazdowicach (Towpasz, Trzcinińska-Tacik 1997, Zajac A., Zajac M. red. 1998). Razem z ostnicą rosną: kostrzewa bruzdkowana i strzępica nadobna *Koeleria macrantha*.

Większość spośród wymienionych powyżej gatunków kserotermicznych to rośliny rzadkie w Polsce. Na opisywanym stanowisku na niewielkiej powierzchni zanotowano 66 gatunków zaliczanych do kserotermicznych. Wiele z nich to rośliny o południowych typach zasięgów, głównie pontyjsko-pannońskich (miłek wiosenny, len żółty, oman wąskolistny, głowienka wielkokwiatowa), osiągające u nas kres zasięgu geograficznego.

Spośród gatunków spotykanych w Kątach kilka jest na liście chronionych, w tym 7 całkowicie: młęk wiosenny, zawilec wielkokwiatowy, dziewięciśl bezłodygowy *Carlina acaulis*, len żłocisty, śniedek baldaszkowaty *Ornithogallum umbellatum*, storczyk kukawka i ostnica włosowata, oraz 2 częściowo: wilżyna ciernista *Ononis spinosa* i pierwiosnka lekarska *Primula veris*. Większość z nich tworzy tu liczne populacje, jedynie storczyk kukawka spotykany jest w pojedynczych okazach.

Czynnikami, które dotychczas pozwalały na utrzymanie niezmiennego składu muraw kserotermicznych w Kątach i zapobiegały sukcesji, były warunki siedliskowe (skaliste podłoże i znaczne nachylenie zboczy), a także działalność człowieka: wypalanie muraw wczesną wiosną. Tę formę działalności, a mianowicie wypalanie (koszenie lub wypas ze względu na znaczną stromość zboczy są niemożliwe) – należy nadal utrzymać, poddając je jednak niezbędnej kontroli.

Opisywane murawy kserotermiczne są jednymi z najlepiej wykształconych na terenie Płaskowyżu Proszowickiego. Ze względu na nagromadzenie wielu cennych i rzadkich roślin, mają wartość naukową i dydaktyczną, a także walor estetyczny, stanowiąc urozmaicenie monotonnego, rolniczego krajobrazu. Murawy te zasługują na szczególną opiekę, a właściwym ich zabezpieczeniem byłoby uznanie fragmentu zbocza, na którym się wykształciły, za użytek ekologiczny.

Notatka została opracowana w ramach grantu 6-P0-4F-023-13 „Różnorodność zbiorowisk roślinnych w krajobrazie rolniczym”.

Krystyna T o w p a s z, Małgorzata K o t a ń s k a

PIŚMIENNICTWO

Towpasz K., Trzcńska-Tacik 1997. *Rzadkie gatunki roślin naczyniowych województwa krakowskiego*. *Fragm. Flor. et Geobot. ser. Polonica* 4: 17-27.

Towpasz K., Kotańska M., Trzcńska-Tacik H. 1998. *Notatki florystyczne z Płaskowyżu Proszowickiego (Wyżyna Małopolska)*. *Fragm. Flor. et. Geobot. ser. Polonica* 5: 31-139.

Zajac A., Zajac M. (red.) 1998. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w woj. krakowskim. Gatunki prawnie chronione, ginące, narażone i rzadkie*. Nakł. Prac. Chorologii Komput. Inst. Bot. UJ, Kraków.